9. Казки Буковини / Запис та літ. підгот. текстів М. Г. Івасюка, упорядкув. М. Г. Івасюка та В. С. Басараба. – Ужгород, 1973.
10. Казки одного села / Запис текстів, післямова та прим. П. В. Лінтура; упорядкув. Ю. Д. Туряниця. – Ужгород, 1979.
11. *Кербелите Б.* Историческое развитие структур и семиотики сказок (на материале литовских волшебных сказок). – Вильнюс, 1979.
12. *Монтень М.* Опыты. – М., 1979. – Кн. 1–2.
13. *Неелов Е. М.* Сказка, фантастика, современность. – Петрозаводск, 1987.
14. *Ошо.* От медицины к медитации. – М., 2001.
15. Правда і кривда: Казки / Передм., упорядкув. і прим. І. В. Хланти. – Ужгород, 1982.
16. *Росовецький С. К.* Український фольклор у теоретичному висвітленні. – К., 2007. – Ч. 2. Жанри.
17. Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка / Сост. Л. Г. Бараг, И. П. Березовский, К. П. Кабашников, Н. В. Новиков. – Ленинград, 1979.
18. *Сковорода Г.* Твори: У 2 т. – К., 1994.
19. Срібні воли: Казки гір і Підгір'я в записах Степана Пушика. – К., 1989.
20. Таємниця скляної гори: Закарпатські народні казки, зібрані М. Фінцицьким / Переклад з угор. та післямова Ю. Шкробинця. – Ужгород, 1975.
21. Три золоті слова: Закарпатські казки Василя Короловича / Запис текстів та впорядкув. П. В. Лінтура. – Ужгород, 1968.
22. Українські народні казки: Казки Гуцульщини / Запис, упорядкув. і літ. опрац. М. Зінчука. – Л., 2003. – Кн. 1.
23. Чарівне горнятко: Казки / Запис текстів С. Далавурака, М. Івасюка, В. Бандурака та С. Пушика; упорядкув. С. Далавурак та М. Івасюк. – Ужгород, 1971.
24. *Шабліовський В. Є.* Міжнародний сюжет «Юнак у пошуках безсмертя» (AT 470C*) // Слов'янське літературознавство і фольклористика. – 1990. – Вип. 18. – С. 95–105.
25. *Banó I.* Népmese // Magyar néprajz. – Bp., 1988. – K. V. – Old. 7–79.
26. Három arany nyílvessző. Kárpátaljai magyar népmesék. – Budapest; Ungvár, 1973.
27. *Kocsisne Szirmai.* Felsőtiszai népmesék. – Budapest, 1956.
28. Magyar Népmesekatalogus. – Budapest, 1978–1986. – K. 1–7.
29. *Pallag Rózsa.* Kárpát-ukrajnai magyar népmesék / Össz. Sándor L. – Budapest, 1988.
30. Ritkaszép magyar népmesék. Угорські народні казки рідкісної краси – К., 2002.
31. The types of the folktale. A classification and bibliography Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen translated and enlarged by Stith Thompson. – Helsinki, 1964.
32. Tűzoltó nagymadár. Beregújfalusi népmesék és mondák / Penckóferné Punykó M. gyűjtése. – Budapest; Ungvár, 1993.
33. Ungi népmesék és mondák. Gyűjt. és bev. rész irta Géczi J. – Budapest; Ungvár, 1989.

«КОЛЯДУВАННЯ В КИЇВІ ТА ВИСТАВА "ЦАРЯ ІРОДА" В КІНЦІ XIX СТ.» (з рукописної спадщини Олександра Іванова– письменника і фольклориста)

Валентина Новійчук

УДК 394.2+398.332.4(477–25)"18"

Публікація нарису Олександра Іванова «Колядування в Київі та вистава "Царя Ірода" в кінці XIX ст.» розкриває малодосліджені сторінки міського народного побуту на межі століть (кінець XIX – початок XX ст.). Заслуговує на увагу постать записувача «Колядування...» – Олександра Васильовича Іванова (1884–1958). Український письменник, перекладач, дослідник літератури своєю працею допомагав глибше та краще осмислити й зберегти досвід і надбання традиційної народної культури. У публікації представлені оригінальні тексти, якими «славіли» Варвару та Миколая; а також текст вистави «Цар Ірод», що передавався усно від покоління до покоління. Докладно описано психологічні й технологічні моменти підготовки та проведення дійства: створення костюмів, виготовлення масок, «звізди», панцирів, шабель та іншого реквізиту, а також орієнтація на певні статево-вікові параметри учасників видовища.

Ключові слова: Різдво, Різдвяна звізда, св. Варвара, св. Миколай, колядування, вистава, Цар Ірод.

The publication of the Olexandr Ivanov's essay «The Christmas Carols in Kyiv and "King Herodus" Performance at the End of the 19th Century» exposes the unsufficiently explored sides of urban people's everyday life at the boundary of the 19th—20th centuries. A figure of Olexandr Ivanov, a collector of the «Christmas Carols...» is worth of notice. He is the Ukrainian writer, translator and literature critic who helped us with all of his work to better comprehend and preserve the experience and achievements of the traditional folk culture. Submitted in the present article are the original texts with which they «praised» St. Barbara and St. Nickolas and also the «King Herodus» libretto which had been passed orally from one generation to another. The essay describes in detail the psychological and technological features of preparing and conducting of the performance: designing of costumes, making of masks, a Star, an armour, the sabres and other essential elements, as well as an adherence to the particular gender and age parameters of the performers.

Keywords: Christmas, Christmas Star, St. Barbara, St. Nickolas, Christmas carols, performance, King Herodus.

З утворенням у листопаді 1918 року Всеукраїнської Академії наук вперше дослідження історії України, української літератури й українського мистецтва посіло одне із провідних місць і стало пріоритетним напрямом розвитку української гуманітарної науки. Головну увагу було присвячено всьому, що складало концепт «українознавство». Неабияке значення в розвої української етнографічної науки в 20-х роках XX ст. мала робота Етнографічної комісії ВУАН і розгорнута при ній діяльність Історично-філологічного відділу з його секціями, комісіями, кабінетами, товариствами та великою кількістю кореспондентів-дописувачів по всій Україні. Значну науково-дослідницьку роботу проводили кафедри історії, мови й літератури та їхні секції в найбільших містах України. Крім того, ціла когорта окремих дослідників, студентська та шкільна молодь, викладачі вищих і середніх шкіл провінційних міст, таких як Житомир, Чернігів, Кам'янець-Подільський, Вінниця та багато інших, перебували в постійному і безпосередньому контакті з відповідною комісією чи кабінетом ВУАН, надсилаючи їм свої розвідки, етнографічні та фольклорні матеріали. До інтенсивної народознавчої праці активно долучалася провінційна інтелігенція, яка своєю подвижницькою працею допомагала ґрунтовніше й глибше осмислити досвід і надбання минувшини. «Кореспондентська мережа Етнографічної Комісії ВУАН об'єднувала наприкінці 20-х років 1200 кореспондентів-дописувачів. Пізніше число краєзнавців, що підтримували зв'язок з Комісією збільшилося до 4000 чоловік. Лише у 1926 році Комісія розповсюдила серед збирачів понад 6000 примірників різноманітних програм та методичних інструкцій. В результаті збирацько-пошукової роботи кореспондентів до архіву Комісії надійшов унікальний джерельний матеріал кількістю 50 000 архівних аркушів» [1].

До цієї багаточисельної плеяди дослідників-аматорів належав й Олександр Васильович Іванов (1884—1958) — український письменник, перекладач, дослідник літератури, який зробив помітний внесок в українську народознавчу науку. Докладних біографічних відомостей про О. Іванова у нас, на жаль, немає. Відомо, що науковець свого часу приятелював з родиною Лесі Українки, зокрема з Оленою Пчілкою. З його листування з Етнографічною комісією ВУАН [2] довідуємося про те, що у 1927—1929 роках він був завідувачем семирічної трудшколи у м. Могилеві-Подільському. О. Іванов плідно співпрацював з Етнографічною комісією, до якої надіслав чимало матеріалів, серед яких:

1) замовляння, звичаї, весілля, пісні деклясованих елементів, записані на Поділлі (1924—1930) [НАФРФ ІМФЕ. — Ф. 1, од. зб. 404, 187 арк., рукопис];

2) «Звичаї подолян у першій половині XIX ст. Про народні звичаї, коляду і гаївку в Кам'янецькій та Проскурівській округах на Поділлі» (1928) [НАФРФ ІМФЕ. — Ф. 33, од. зб. 7, 64 арк., рукопис];

3) «Колядування в Київі та вистава "Царя Ірода" в кінці XIX ст.» (1929) [НАФРФ ІМФЕ. — Ф. 1, од. зб. 372, 28 арк.; ф. 33, од. зб. 7а, 28 арк., рукопис];

4) «Причинки до пізнання весільної та похоронної обрядовості» (1930) [НАФРФ ІМФЕ. — Ф. 1, од. зб. 297, 39 арк., рукопис];

5) «Селянські замовляння ("пристріт", або "вроки", і "переляк")» (1930) [НАФРФ ІМФЕ. — Ф. 1, од. зб. 298, 19 арк., рукопис].

Увазі читачів пропонуємо нарис О. Іванова «Колядування в Київі та вистава "Царя Ірода" в кінці XIX ст.», що зберігається в Наукових архівних фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України [ф. 1, од. зб. 372]. Ідентичний текст «Колядування в Київі…» О. Іванов надіслав того ж 1929 року до етнографічного товариства у Києві [Там само. — Ф. 33, од. зб. 7а]. Перед текстом опису колядування та вистави в обох випадках вміщено лист, відповідно до Етнографічної комісії та Етнографічного Товариства в Києві, а також вступна частина під назвою «Замість передмови», де описано обставини, за яких відбувався запис. Вважаємо за доцільне до тексту «Колядування в Київі…» подати ілюстрації «Різдвяної звізди», зроблені одним із кореспондентів-дописувачів Етнографічної комісії та Етнографічного товариства того часу Борисом Сікалом.

Матеріали подано зі збереженням лексики й орфографії оригіналу.

* * *

КОЛЯДУВАННЯ В КИЇВІ ТА ВИСТАВА «ЦАРЯ ІРОДА» В КІНЦІ XIX СТОЛІТТЯ

До Етнографічної Комісії Української Академії Наук

Замість передмови

Коли я мешкав у Київі і був хлопчиком, то підтримував зносини з хлопцями, які мешкали навколо, заходив до помешкань їх батьків, а тому все життя їх проходило на моїх очах. При мені готувалися, щоб славити, при мені робили репетиції «Царя Ірода», а тому все, що написано, я написав по власних спостереженнях.

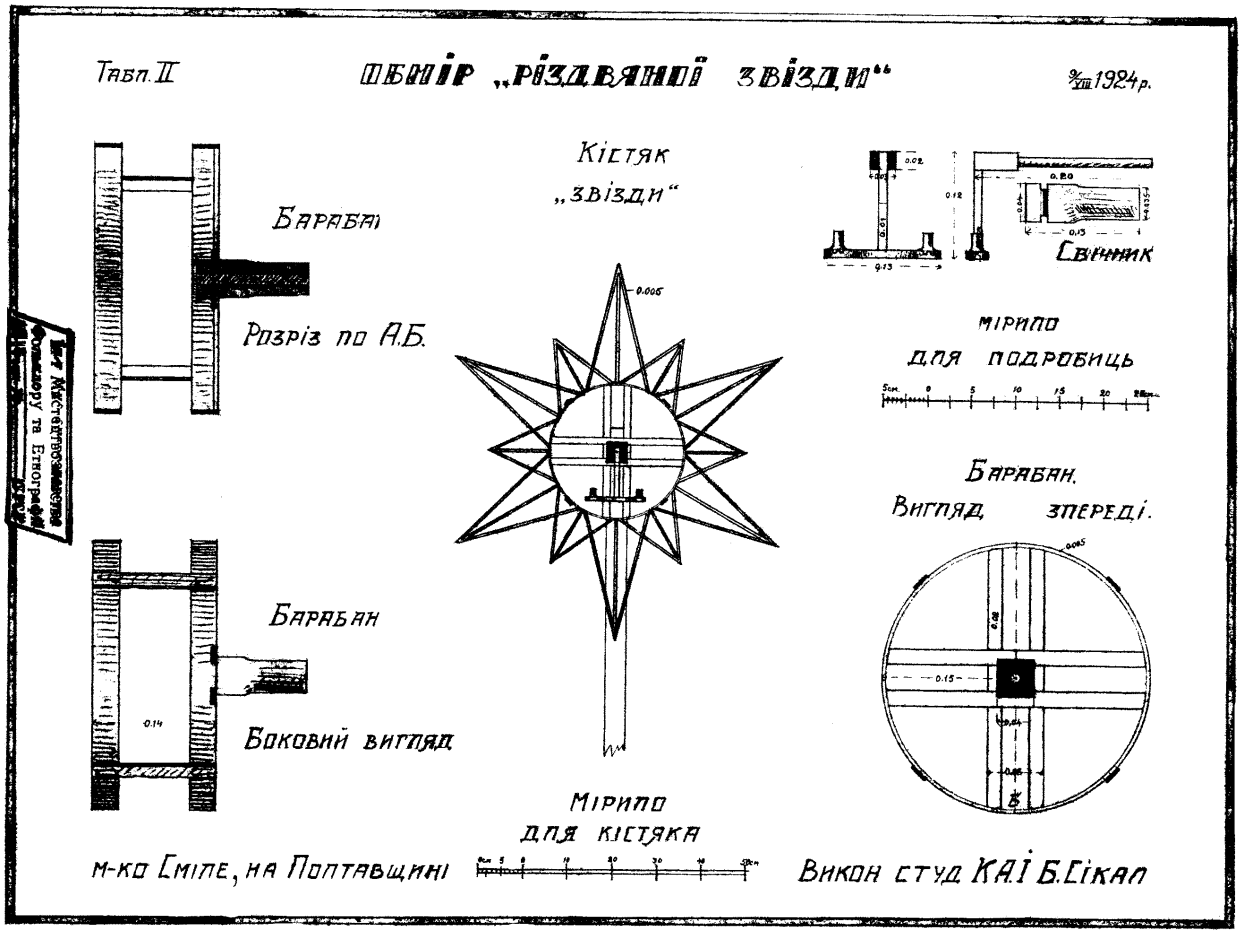

Згодом, року 1913-го, я вирішив записати те, що колись було, бо довідався, що в Київі вже покинули виставляти «Царя Ірода». Записано було російською мовою, бо мав на меті надіслати нариса до «Исторического Вестника», але за браком вільного часу нарис так і лишився лежати поміж рукописами. Цього року навесні, бувши в Київі, я довідався від т. В. Білого, що Етнографічна Комісія УАН збирає матеріали про «Царя Ірода» та «Царя Максиміліяна», згадав про свій нарис й вирішив надіслати його до Етнографічної Комісії УАН.

Добре, що раніше, року 1913-го, я записав, бо признаюсь по правді, якби тепер прийшлося записати, то не записав би й того, що записано, бо з роками забувається те, що здається ніколи не повинно було забутися.

Записано все у мене без змін, точнісінько так, як колись говорили. Що ж торкається до мелодій пісень, то на жаль я не вмію записати їх, а тому, коли буду в Київі, то проспіваю їх кому-небудь з робітників Кабінету Музичної Етнографії, аби записали їх на ноти.

Ол. Іванов
6/VII 1929 р.
м. Могилів на Поділлі
Моя адреса: м. Могилів на Поділлі. Садова вул., ч. 16
Семирічна трудшкола, ч. 8
Завідувачеві Олександрові Васильовичу Іванову

Те, що я пишу, відбувалося 1890–1900 рр. у місті Київі, але на початку XX століття загинуло. Це колядування святих і вистава «Царя Ірода». Все це я спостерігав власними очима. Починалося це взимку, в грудні місяці. Колядували (по тодішній київській мові «славілі») Христа хлопчики, переважно діти бідних людей, але іноді до них приєднувалися й діти заможних батьків, навіть інтелігентних, яких захоплювала

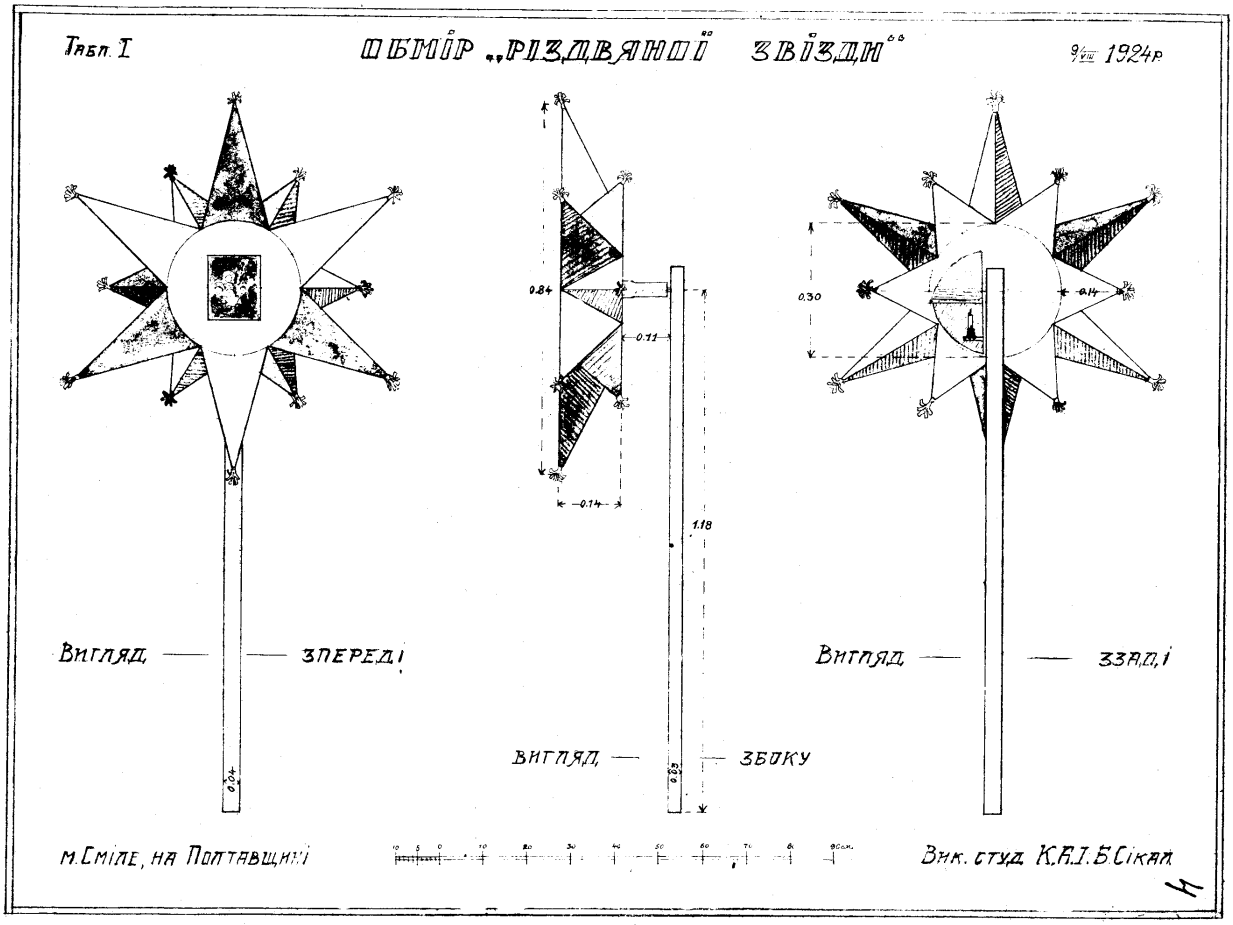

новина, і які бажали сами безпосередньо взяти участь у тому, що робилося. Часом діти інтелігентних батьків робили це так, що їх батьки й не знали, що роблять їх діти.

Раніш усього починали «славіть» Варвару, напередодні її дня, себ-то 3-го грудня. Збиралися невеликим гуртком: два-три, рідко чотири хлопчики, обирали собі район (кілька найбільших вулиць з перевулками) і починали ходити по дворах, а там заходили до кожної квартири й питали: «Позволітє Варвару славіть?»

Бувало й так, що з деяких квартир їх наганяли геть, а в інші запрошували до кімнат. Хлопчики входили до кімнати, ставали всі перед іконами або посередині кімнати так, щоб усі їх бачили й починали співати таку пісню:

Варвара прекрасна
Всьому світу ясна
Мучилася за Христа
За нєбєсного творца.
А отєц єйо не взлюбіл
І в темніцу посаділ,
А с темніци взял за руку
Да повьол єйо на муку.
Слався, слався, Варвара,
Трі окошка создала
І трі ангела с нєбес
Держі, Варвара, свой крєст!

Ким і коли складена оця пісня невідомо. Вона передавалася в спадщину від старших до молодших, які заучували її напам'ять, а разом з словами виучували також її мельодію. Після того, як проспівували цю пісню, один з хлопчиків з кращим голосом співав такі слова:

Бог Создатєль всєго свєта,
На котором ми жівйом.
Хозяіну многі лєта
Многі лєта пропойом.

Решта хором співали кілька раз «многая лєта».

Коли хлопчики бачили, що хазяїн квартири одружений, то співали знову теж саме, змінюючи слова третього рядка так: «Хозяюшкє многі лєта». Коли в кімнаті бачили дітей, то знову співали, змінюючи третій рядок так: «Іхнім дєткам многі лєта». Коли бачили, що у хазяїна сидять гості, то знову співали, змінюючи третій рядок: «Іхнім гостям многі лєта» або «Всєй компаньє многі лєта».

Це робилося завжди для того, щоб, так сказати, виявити свою гречність, а головне одержати більше грошей. Платили за це різно. Іноді 2—3 копійки, частіше три копійки, п'ять копійок і рідко коли 10, 15, 20 копійок.

Бувало й так, що ті гості, що сиділи у хазяїна квартири, давали хлопчикам гроші від себе по кілька копійок.

Гроші брав один з хлопчиків, якого обирала решта перед тим, як іти «славіть». Він носив назву «касіра».

Гроші рахували вже тоді, коли закінчували «славіть», себто, коли обійшли весь район. Тоді «касір» виймав з кишені всі гроші, рахував їх з рештою й розподіляли нарівно, хоч іноді було таке, що той, хто заспівував «Бог Создатєль» і мав кращий голос одержував трохи більше. Це залежало від попередньої умови.

Так само ходили «славіть» і Миколая, напередодні його святкування 5-го грудня ввечері. Співали теж невідомо коли й ким складену пісню:

Ішьол Ніколай
Лужком-бережком.
Святий Ніколай
Лужком-бережком.
А навстрєчу єму
Да трі жідова,
Святий Ніколай
Да трі жідова.
Етії жіди
Мучілі Хріста.
Святий Ніколай
Мучілі Хріста.
Пошьол Ніколай
На Сіонску гору,
Святий Ніколай

На Сіонску гору.
А на той горє
Церковка стоіт.
Святий Ніколай
Церковка стоіт.
А у той цєркві
Трі гроба стоят.
Святий Ніколай
Трі гроба стоят.
А у первом гробє
Сам Ісус Хрістос.
Святий Ніколай
Сам Ісус Хрістос.
А у другом гробє
Матєрь Божія.
Святий Ніколай
Матєрь Божія.
А у третьєм гробє
Сам Ніколай.
Святий Ніколай
І сам Ніколай.

Після чього знову співали «Бог Создатєль» так саме, як і на Варвару.

Надходило Різдво. «Славіть» Варвару й Миколая ходили хлопчики віком 9—14 років. Вони ж ходили «славіть» і на Різдво 25, 26 і 27 грудня, співаючи тропарь Різдва: «Рождество твоє Хрістє, Боже наш», іноді (дуже рідко) кондак «Дєва днєсь», а після «Бог Создатєль».

Але на Різдво, крім хлопчиків, ходили вже й хлопці віком 15—20 років, які, крім тропаря й «Бог Создатєль», ще робили виставу «Царя Ірода».

«Царь Ірод» теж передавався з покоління до покоління усно, вивчався й виставлявся часто під керівництвом дорослих, які самі колись ходили й виставляли «Царя Ірода», а потім навчали цьому молодших.

До «Царя Ірода» завжди завчасно готувалися.

Перш за все робилася «звізда» з різнокольорового паперу, який мастили маслом, або олією, щоб потім краще папер світився. Робили «звізду» на 5, 6, 7, часом і на 12 рогів. В середині «звізди» в колі наліплювали іконку Різдва з одного боку, а з другого робили двері, через які вкладали в середину «звізди» свічку. Роги «звізди» з'єднували ланцьогом, зробленим з різнокольорового паперу. Часом робили 2—3 ланцюги поміж рогами.

«Звізду» робили колективно, для чого складалися грошима, а іноді хто-небудь один робив «звізду» на свої кошти, але з умовою, що потім йому повернуть її вартість, коли будуть ділитися грішми.

Крім «звізди» робили ще «панцирі», себто кардонні або полотняні нагрудники, які обклеювали зверху золотим або срібним папером. Ці «панцирі» робилися для Ірода, його племенника й «воїнів» Ірода. Робили корону для Ірода, добували хрести й медалі або робили їх з кардону, добували справжні шаблі або робили самі з заліза у ковалів. Купували у крамарів на толкучці, на Подолі 2 пари еполет, офіцерські пояси, робили або купували залізну косу тощо. Кожний повинен був знати свою ролю й відповідно вдягнутися. Коли починалось Різдво, то йшли робити виставу, а до того кілька раз робили репетицію «Ірода». Кожний повинен був знати всі слова без помилок, бо суфльора не було. Обирали собі район і починали ходити по хатах і питати в кожній квартирі: «Позвольтє царя-Ирода представлять?». Коли господарі квартири давали дозвіл, то входили до кімнати й, проспівавши тропарь Різдва, зразу починали виставу, а після неї вже співали «Бог создатєль».

Одягнутий Ірод був так. На голові корона (часом, коли хлопці були бідні, то не робили корони, й на голові у Ірода нічого не було), на грудях «панцирь», на якому хрести й медалі. Ірод підперезаний офіцерським поясом. На плечах еполети з «висячками», себто генеральські або полковницькі (в рідких випадках одягали обер-офіцерські «без висячек»). Через плече висіла шабля. Племенник Ірода одягнутий був так. Корони на голові не було. На «панцирє» менше хрестів і медалей. Епо-

лети завжди обер-офіцерські «без висячек», підперезаний офіцерським поясом і мав через плече шаблю.

«Воїни» Ірода були одягнені так. Коли Ірод і племенник мали золоті «панцирі», то «воїни» мали срібні, а коли Ірод і племенник мали срібні, то «воїни» були без «панцирів», але обов'язково мали шаблі. Смерть одягнута була так: поверх одежи білий балахон або біле простирадло. Обличчя або закрите білим, або в машкарі. В руках залізна коса.

Лікарь був у звичайній одежі в смішній машкарі або без неї. Машкари купувалися в перукарнях.

Решта були без машкар і в звичайній одежі.

Дійові були такі: Царь Ірод, Племенник царя Ірода, два воїни, Смерть, Гробокопач, Лікарь, юрба.

Вистава починалася так: із юрби хлопців виходив один, і зробивши поклін глядачам, а часом махнувши шаблюкою у себе над головою казав:

Царь Ірод.
Здравствуйте, почтеннейшие господа!
Вот явился царь-Ирод сюда.
Где не был, не бывал
Своего родного племянника в глаза не видал.

По боках царя-Ірода ставали два воїни, які виймали шаблі й тримали їх коло свого плеча.

Племенник (виступаючи з юрби).
Здесь, дядя, являюсь пред тобой.
Что хочешь сказать?
Или куда послать?
Все твое желание исполню.

Ірод (суворо).
Где был?

Племенник.
На Волге реченьке катался,
С разбойничками знался.

Ірод.
Срам, срам царскому сыну
На Волге реченьке кататься,
С разбойничками знаться.
Должен дома сидеть,
Царский трон глядеть.

Племенник.
Прости, дядя!

Ірод.
Спой мне мою любимую песню.

Племенник (співає).
Там, где море вечно плещет
На пустынные скалы,
Где луна теплее блещет
В сладкий час вечерней мглы *.
(Говорить).
Стой, дядя, тут, а я пойду за указом. (Виходить).

Ірод (стає на коліна й співає).
Слышу сдалека
Колокол звенит,
Время проходит
И смерть прибежит.

Воїни (співають).
Боги, вы, боги,
Помилуйте нас!

Смерть (іде).
Полно тебе, царь, царювать,
Пора тебя в сыру землю ховать.

Ірод (підводиться з колін і своєю шаблею вдаряє по косі, яку нахилила над ним смерть).
Прочь, старуха,
Прожорливое твое брюхо!
Как дам высоко
Рассыпешься в песок!

* Як ця поезія Ол. С. Пушкіна потрапила до «Царя Ірода» для мене нерозгадана загадка. Співали цю строфу часом з своїми варіянтами. Замість «теплее» — светлее, замість «сладкий час» — поздний час [прим. О. Іванова. — *Ред.*].

(Смерть уходить).

Ірод (стає на коліна й співає).
Слышу сдалека
Колокол звенит
Время проходит
И смерть прибежит.

Воїни (співають).
Боги, вы боги,
Помилуйте нас!

Смерть (іде).
Полно тебе царь, царювать,
Пора тебя в сыру землю ховать.

Ірод (підводиться з колін і своєю шаблею вдаряє по косі, яку нахилила над ним смерть).
Прочь, старуха,
Прожорливое твое брюхо!
Как дам высоко
Рассыпешься в песок!
(Смерть уходить).

Ірод (стає на коліна й співає).
Слышу сдалека
Колокол звенит,
Время проходит
И смерть прибежит.

Воїни (співають).
Боги, вы, боги,
Помилуйте нас!

Смерть (іде).
Полно тебе, царь, царювать,
Пора тебя в сыру землю ховать.

Ірод (підводиться з колін і своєю шаблею вдаряє по косі, яку нахилила над ним смерть).
Прочь, старуха,
Прожорливое твое брюхо!
Как дам высоко
Рассыпешься в песок.

Смерть (грізно).
Я не старая старуха,
Не прожорливое брюхо
Я — мать твоя.

Ірод (стає на коліна).
Ах, мать моя родная!
Дай мне отстрочки
На три годочки!

Смерть.
Не дам.

Ірод.
Ну хоть на три дня.

Смерть.
Не дам.

Ірод.
Хоть на три часа.

Смерть.
Вот тебе острая коса!
(Вдаряє Ірода косою. Ірод падає. Смерть уходить).

Племенник.
О Аллах! О Боже мой!
Что я вижу пред собой?
Лежит дядя мертвый мой.
Труп травой прикрыт.
Не с кем мне теперь ни пить, ни гулять,
По морям раз'езжать,
Заморские вина распивать.
(Павза).
Позвать гробокопателя.
(Гробокопач входить).
Убрать это мертвое тело,
Чтобы здесь не смердело,
Птицы не клевали,
Звери не терзали.
(З юрби виходять і несуть Ірода).

Лікарь (входить).
Вот явился доктор-лекарь
Из-под каменного моста аптекарь.

Кишки вынимаю,
Печенки вставляю,
На тот свет по запискам отправляю.
Что у тебя болит?
(Звертається до племенника Ірода або до когось з юрби).

А.
Голова.

Лікарь.
Обрить ее до гола,
Кипятком опарить,
Четырехугольным поленом ударить, —
Будет здорова.
Что еще болит?

В.
Пузо.

Лікарь.
С'ешь двадцать четыре астраханских арбуза, —
Будет здоровое пузо.
Что еще болит?

С.
Ноги.

Лікарь.
Отрубить их на пороге.
Козиные приставить,
Танцовать заставить.

Після цього, коли між хлопцями були такі, що вміли танцювати, то танцювали навприсядки, а коли не танцювали, то співали «Бог создатєль» і на цьому вистава закінчувалась.

Бували й такі випадки, що до хлопців приєднувалися часом професійні злодії у юрбу й доки хлопці співали й робили виставу, злодії крали все, що можливо. Переважо з комори всяку їжу або з передпокою одежу. Злодії нічим не ризикували, бо коли хто й помічав, що вкрали, то затримували хлопців, які «славілі» й передавали їх двірникові й поліцаям, а злодії були вже далеко. Через те хлопці не любили брати з собою злодіїв, але ті різними погрозами, що розіб'ють звізду й знищать увесь реквізит, примушували хлопців погодитися, особливо, коли злодії були старше віком і дужчі за хлопців. Коли ж хлопці були міцні, то злодії боялися їх зачипати, щоб не бути битими.

Щоб позбутися неприємностей, хлопці ходили по вулицях з «звіздою» так, щоб їх не помітили. Ніколи не запалювали на вулиці «звізди», а тільки тоді, коли входили у двір. Ховали на вулиці «звізду» в велику торбу або закривали пальтом. Для хлопців злодії були невигідні тим, що в квартирі, які раз обікрали, ніколи більше не пускали й таким робом хлопці не мали заробітку й примушені були йти часом у чужий район, де ходила інша компанія хлопців, яка вороже ставилася, коли «чужі» заходили до їх району. Наслідком були бійки, й дужча компанія била слабішу, розбивала «звізду», нищила реквізит, і побиті примушені були повертатися додому.

Цікаво ще зазначити ось що. Дівчата ніколи не ходили «славіть» ні на Варвару, ні на Миколая, ні на Різдво. В «Царі Іроді» теж нема ні одної жіночої ролі. Навіть смерть одягала машкару чоловіка, а не жінки.

Ол. Іванов.

[1] *Скрипник Г.* Етнокультурне та державне відродження України і розгортання наукової діяльності установ УАН (20-ті роки XX ст.) // НТЕ. — 1998. — № 5, 6. — С. 20.

[2] Див.: Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. — Ф. 1, од. зб. 48, арк. 48—52 (далі — НАФРФ ІМФЕ).